

NINA YARGEKOV

LÉTEZIK-E NŐI ÍRÁS?

■ Aggasztó kérdés, melyet gyors kézmozdulattal szeretnék lesöpörni az asztalról, s annak, aki feltette, az arcába vágni: a méhemnek, a magas sarkú cipőmnek, a rúzsomnak vagy a személyi számom első számjegyének semmi köze az irodalomhoz, kérem szépen. Már olyan hosszú idő óta zárják nemükbe a nőket, olyan hosszú ideje fokozzák le őket nemük egyetlen összetevőjére (holott a nem csak egy összetevő a többi között), hogy ideje volna abbahagyni, nem gondolják? Annál is inkább, mert tudom, mi következik: női írás, hisztérikus, menstruációs, romantikus, pszichikai, felületes, fecsegő, házi, anyáskodó, folyékony, puha, frusztrált, feminista, szórós írás; és még inkább: sajátos, személyes, szubjektív, nőkről, nőknek, nők által írott irodalom. És innen már nem is aggályoskodva, hanem haragosan szeretném folytatni: miért ez az összetevő inkább és nem egy másik, milyen okból, mivégre, milyen alapon, komolyan azt gondolják, hogy a nők harmonikus szellemi közösséget alkotnak, s ezért aztán mind egyformán és azonos értelemben írnak, elfeledkeztek-e arról, hogy vannak ellenséges viszonyban álló nők, akiket minden szembeállít egymással, és vannak vegyes csoportok, melyeket minden összeköt; és miért ne lenne nagyfülűek, kockás ernyőt használók vagy csigatenyésztők írása, ha már itt tartanak, egyébként is miért kellene bármilyen kritérium, miért kellene az irodalmi mezőt közösségekre bontani, x és y irodalmak, x és y hangok, ahogy a jog területét egyesek és mások jogaira aprózzuk fel őket; az irodalom, barátaim, bizonyosan iskolákból és családokból áll, azon-

ban a hozzánk hasonlókat és a vérokonokat a szövegeknek megfelelően választjuk ki és nem valamiféle statisztikai egybeesés szerint, ennyire korlátoztak lennének, nomenklatúráktól és mennyiségi vizsgálatoktól meghatározottak, hogy elfelejtik, egy változó még nem teremt azonos értékekkel rendelkező csoportot, hanem mesterségesen egymás mellé rendelt egyének halmazát, s végtére is a rendőség emberei maguk, hogy így érdeklődnek az egyének neme felől, s így akarják besorolni és nyilvántartani őket? És haladéktalanul folytatni is szeretném, többé vagy kevésbé megalapozott, többé vagy kevésbé odailleső, de egyre számosabb érveléssel bombázva hallgatóimat, mert védekező támadásom taktikája a minden irányba való igen gyakori lövöldözés az ellenfél elbizonytalanítása érdekében, látják, nő voltom ellenére mennyi adottságom van a harc művészetének terén, ellentámadok, visszavágok, nem hagyom eltaposni magam, és mégis, mégis van egy kis probléma: az, aki a kérdést felteszi, én magam vagyok.

Igen, én vagyok az, aki kérdi, aki felteszi, létezik-e női írás, női térfélről beszélek-e, megérthetik-e a férfiak azt, amiről beszélek, miért hallok ki bizonyos nők írásából valami annyira sajátos visszhangot, és ha elvethetem, kivédhetem a kérdést, elvethetem és kivédhetem tagadását is, de szegény kislány, vajon nem amiatt kavarod össze az univerzalizmus eszméjét és a nemek közötti különbség valóságosságát, nem amiatt nem akarod látni azokat a konvergenciavonalakat, melyek varázslatos módon megszűnnek létezni, mert nem tudod, hogy tiltakozásodat a pszichoanalízisben ellenállásnak

hívják, s végül is, kérlek szépen, a narrátoraid miért mindig nőneműek? És lát-szik érkezni a belviszály, a polgárháború, íme egy nő, ellentmondásos, paradox és állhatatlan, változékony nő, labilis és tá-masz nélküli nő, a világ uralására képte-len nő, önmagával vitázó nő, apolitikus, saját belső életének foglya, s teljesen kép-telen kilépni a nyilvános szférába.

Ilyen körülmények között, az erővi-szonyok ismeretében, a *status quo* ismer-etében, a megállapított általánosságok ismeretében, melyeket felszolgálják önöknek, ha összegezni szeretnének (igen, kétségkívül vannak inkább nőies-nek nevezhető témák és megközelítésmó-dok, de nem lehet általánosítani), min-den, amit a kérdésben le tudok szögezni, csak annyi, hogy bizonyos mértékben a probléma mindig is foglalkoztatott, és ez az érdeklődés, ésszerű feltételeznünk, az-zal áll összefüggésben, hogy – tagadhatat-lanul – nő vagyok. Pontosabban, és éppen ezzel fogom végezni, anélkül hogy e szö-veg címadó kérdésére válaszolnék, hi-szen a kompetenciák területére mozdítom ki, s egyszersmind az az érzésem, se-hol sincs leírva, hogy nekem az lenne a dolgom, hogy kérdésekre válaszoljak, és mindent egybevetve azt hiszem, hogy ez a képesség- és kompetenciakérdés ki-mondottan része a vitának, pontosabban, mondtam tehát, mialatt elgondoltam, hogy komolyan elkezdek írni, ahogyan ezt rendje és módja szerint kell – efféle vállalkozásba nem fejetlenül ugrunk bele, anélkül hogy az érintett hatóságok bele-egyezését megszereztük volna – egy kép-zeletbeli bírálóbizottság előtt, mely az el-mémben székelt, megvédtem az írói cím-re való jelölésemet, és íme, erényeim és fogyatékoságaim hosszú és elcsigázó ön-vizsgálata által, hogy meggyőzzem hall-gatószámomat, megvan az irodalomba ke-rüléshez szükséges kapacitásom, hogyan érveltem – e kétségkívül *női* bekezdésben – a nememet illető feltételezett vád elhá-rítása érdekében:

„Nő vagyok. Önmagában komoly fo-gyatékoság, elismerem. Nem mintha ke-vésbé lennék értelmes, mint hímnemű

embertársaim, hanem mert szükségszerű-en másfajta nevelésben részesültem, mely kevésbé kedvez azon szellemi beál-lítódások kialakulásának, melyek az iro-dalom gyakorlásához szükségeltetnek. Ennek értelmében hogyan tudnám ezt a fogyatékoságot kompenzálni? Minde-nekelőtt tudniuk kell, hogy egyedüli gyermekként nőttem fel olyan anya mel-lett, aki nem győzte ismételni, minden te-kintetben kétségkívül olyan vagy, mint a megboldogult apád, aki egy zseni volt, fi-gyeljék a szillogizmust. Úgy gondolom te-hát, hogy én mégiscsak részesültem vala-mi kompenzáló elemekben, hiszen gyerek-koromban megteremtődtek a feltételei an-nak, hogy megvessem egy határtalan ego alapjait. Sőt, a sajátosan kedvező családi körülmények egybeesése, melyekre itt nem térnék ki, ha lehetséges, megőrzött egy nagyobb fiútestvér ártalmas és kom-plexáló jelenlététől, aki, ha jelen lett vol-na, automatikusan monopolizálta volna az anyai dicsőítések és biztatások teljes állományát, s így az is lehetővé vált, hogy kizárólag női környezetben nőjek fel, hogy úgy mondjam ártatlanul a nemek közötti különbség kérdésében, érzéketle-nül e különbségekre, és ezáltal azonosul-hattam zseniális apámmal, anélkül hogy a valósággal való közvetlen szembesülés illúzióromboló hatását kockáztattam vol-na. Másrészt anyám ellenérzése az aján-dék fogalmával szemben, következőképen a karácsonyra ajándékozott Barbie babával szemben is, megkímélt e játéktí-pusnak a kislányok énreprezentá-cióira tett romboló hatásától, akik aztán csak ar-ra vágnak, hogy szőke hajuk legyen és nagy mellük, hogy elcsábítsák Kent, ahe-lyett hogy írói karrierükre figyelnének. Íme a bizonyíték, kilencévesen orromon egy kék műanyag szemüveggel videójátékokat programoztam basicben egy, valami debarében összeszedett videólejátszóval felszerelt Commodore 64-esen, és biztosítom önöket, hogy meg-rajzolni egy kastélyt bezárt királykis-asszonnyal (természetesen én a herceg szerepét játszottam) vonalról vonalra ha-ladva, sok időbe telik, komolyan érdekelt

tehat a dolog. Látják tehát, hogy bizonyos értelemben fiú voltam. Serdülőkoromban a dolgok bonyolultabbak lettek, lánnyá váltam; mégis, minthogy én voltam az egyedüli, aki észrevettem, nem sokat változtatott a dolgon. Megmaradtam introvertált kisfiúi reflexeimnél, gondosan elkerültem a többi gyerek társaságát, és kizárólag az iskolai munkának és a számítógépes szerepjátékoknak szenteltem magam, s ezáltal megerősítettem magamban a már így is nagyon erős versenyszellemet. Akkor, bár messzemenően sikerre vittem nemi szocializációm, és uralom a nőiség kódjait, s használni is tudom őket szükséghelyzetben, azt hiszem, egész korábbi pályafutásomból jól vontam le a sajátlagos tanulságokat, és ügye-

sen kerültem el a női létállapot megszo-
kott zátonyait. Így például nem főzők, ki-
zárólag papírból készült étkezésből ét-
kezem – ami lehetővé teszi, hogy csök-
kentsem a házimunka mennyiségét, mely
felemészti a nők szakmai idejét –, és fő-
ként a munka kielégíthetetlen és semmi-
hez sem hasonlítható szerelme mozgat;
emlékezzenek csak vissza kálvinista gyö-
kereimre, melyekre az imént utaltam. Vé-
gül, ha mindez még nem győzte meg tel-
jesen önöket, prózai módon arra szeret-
ném felhívni a figyelmüket, hogy min-
denesetre egy méter nyolcvan centi ma-
gas vagyok: a képletes vagy konkrét üveg-
burát tehát egy egyszerű karnyújtással
könnyen betöröm.”

Keszeg Anna fordítása

ESZMEMAKETT

■ A műfaj 20. századi európai állapota a kultúrafogalommal együtt változott, változik. Két meghatározó vállalkozás, kiadvány alapján árnyalt betekintés nyerhető például a német, illetve a magyar esszéahagyományba. A „*Der Kanon*”. *Die deutsche Literatur: Essays* (Suhkamp/Insel) ötkötetes antológiája az egyik nagy jelentőségű panoráma, a másik a Takáts József és mások által szerkesztett, *A magyar esszé antológiája* (Osiris Klasszikusok) három-négyezer oldalas reprezentatív gyűjtemény. Mindkét „könyvtárnyi könyvből” kiindulva sokfelé indázhatnak a kommentárok, és sokfelől érkezhetünk vissza hozzájuk. Ha csupán a kultúra-felfogás reprezentációja foglalkoztat bennünket, akkor e tárházak történeti anyaga időbeli kiterjesztésben nyújt rálátást a kérdéskörre. Marcel Reich-Ranicki „kánonja” Luthertől kiinduló panorámát kínál fel a kutatásnak. Emellett mindkét példa a tárolt anyagtól függetlenül is egy-egy 20. századi vagy ezredfordulós kultúrafogalom és esszévízió foglalatja. S mint ilyen kiváló alkalma lehet a párbeszédnek.

A műfaj jelenlegi státusával kapcsolatban érdemes további szempontokat is tekintetbe venni. Ezek közül a tudományok és az irodalom, a tudományos és a filozófiai gondolkodás viszonyára, pontosabban e viszonylatok megítélésére szeretnék kitérni.

Az átfogóbb ki- és áttekintések közül még egy munka tapasztalatait szeretném bevonni a jelen szemlélődésbe, ami impulzusokat kölcsönözhet a kisebb nyelvi kultúrák önértelmező műveletei számára is. Marielle Macé *Le temps de l'essai. Histoire d'un genre en France au XXe siècle* címmel publikálta 2006-ban francia esszétörténeti kutatásainak eredményeit. A műfajmonográfia a forma történeti szerepe folytán, valamint azért is figyelemre méltó, mert a nemzeti hagyomány továbbélésére és változásaira a félmúlt éppen lezárt korszaka látószögéből tekinthet vissza. Értékelő, értelmező viszonyulását a kortárs francia elméleti reflexió alakítja. Egy jellegzetes vonás már előljáróban kiemelhető: az a kivételes jelentőség, amit a